

PROPOSICIÓN DE LEI DE MEMORIA HISTÓRICA DEMOCRÁTICA DE GALIZA

EXPOSICIÓN DE MOTIVOS

I

Galiza experimentou nas primeiras décadas do século XX avances en materia social, económica, cultural e de afirmación da identidade nacional. A autoorganización do pobo galego en entidades de defensa da lingua e da cultura como as Irmandades da Fala, a loita en defensa da propiedade da terra e do progreso agrario, a creación do Seminario de Estudos Galegos, a fundación de editoriais e publicacións periódicas son algunhas das expresións desta andaina transformadora e de construción da identidade.

O proceso político iniciado en 1931 coa proclamación da II República deu paso a un período de avances políticos e sociais que culminou en xuño de 1936 coa aprobación en plebiscito do Estatuto de Autonomía de Galiza. Era un tempo de esperanza, de apertura e de consolidación de proxectos de transformación e progreso da nosa Terra.

Mais este tempo de democracia, de incipiente autogoberno e de esperanza foi dramaticamente interrompido polo levantamento militar de xullo de 1936 que deu paso a unha cruenta e brutal represión ao longo dos anos da guerra e durante todo o período da Ditadura franquista. Unha persecución, illamento e eliminación de persoas por razóns políticas que para moitos xuristas e investigadores ten as características dun auténtico xenocidio. A represión foi especialmente violenta nos anos da guerra e materializouse en Galiza no asasinato de máis de 5.000 persoas e noutras múltiples formas de violencia física: encarceramentos masivos, violacións, malleiras, rapado do cabelo, inxesta de aceite de ricino.

A represión exerceuse con caracteres especialmente violentos e machistas contra as mulleres, tanto por razóns políticas como de parentesco. Un proceso que hai que inserir nun marco xeral de represión de xénero que converteu a todas as mulleres en vítimas da perda de dereitos e de liberdades que se conquistaran na II República.

Nos anos da guerra e ao longo de toda a Ditadura franquista, a represión tivo outras múltiples manifestacións: depuración laboral, sancións económicas, espolio de bens, persecución ideolóxica, acoso psicolóxico, exclusión social, etc. A imposición violenta da ideoloxía, da moral, da educación e dos valores franquistas afectou a toda a sociedade e os seus efectos prolongáronse no tempo máis alá de 1975.

As institucións públicas galegas deben ter un posicionamento claro de condena do golpe de Estado do 36, da ditadura franquista e da brutal represión que sufriron miles de galegos e galegas ao longo dese terríbel período histórico. Esta condena debe ir acompañada do compromiso cos valores democráticos e a defensa dos dereitos humanos, nomeadamente o dereito á verdade, á xustiza, á reparación e de garantías de non repetición.

II

Até o momento, a lexislación vixente no estado español non permitiu encarar de maneira global o coñecemento, a análise dos efectos e a superación da Ditadura franquista. Cando xa pasaron 80 anos desde o inicio da represión, aínda está pendente o exercicio dunha verdadeira política da memoria histórica democrática que permita sacar á luz a verdade, facer xustiza e reparar as vítimas da violencia, do medo, do silencio e do esquecemento.

As secuelas dese longo tempo de medo e silencio seguen aínda profundamente marcadas nas familias e na sociedade. As pervivencias do réxime ditatorial seguen profundamente enraizadas en todas as estruturas do Estado e constitúen un freo para a construción dunha democracia plena. E esta realidade é unha asignatura pendente para o presente e para o futuro colectivo. Porque unha democracia digna de tal nome non se pode construír sobre o esquecemento de quen loitou por valores e ideais que hoxe celebramos. Unha democracia digna de tal nome non se pode erguer deixando sepultadas nas gavias, soterradas na foxa común do esquecemento, as persoas que foron perseguidas e asasinadas por defender a liberdade, a xustiza e os dereitos de Galiza. E unha verdadeira democracia non se pode entender tampouco desde a ocultación da verdade, desde a negación da completa reparación das vítimas e desde a prohibición de facer xustiza.

Aínda que xa pasaron máis de oito décadas, non é tarde para a reparación e para a xustiza. E non é tarde para acompañar as vítimas e as familias co consolo de restaurar a verdade e a honra. No caso do Parlamento e do goberno galego, existe ademais unha obriga clara a este respecto porque moitas persoas de ideoloxía republicana e galeguista que loitaron polo autogoberno e polo Estatuto foron obxecto de represión e persecución en forma de asasinato, cárcere, depuración e outras múltiples formas de violencia.

A chamada lei de memoria histórica de 2007, aínda que supuxo un avance con respecto ao marco legal anterior, non permitiu resolver moitas das obrigas dunha auténtica política da memoria histórica democrática. Unhas das que aínda fica pendente, e que non se pode adiar por máis tempo, é a da verdadeira reparación de todas as persoas que foron xulgadas e condenadas por tribunais ilegais, impostos polos militares que se levantaron en armas contra un réxime democrático e un goberno elixido nas urnas.

Estamos nun tempo que require coraxe para encarar o pasado e sobre todo para construír un futuro baseado na defensa dos dereitos humanos, nos principios e valores da xurisprudencia internacional e nas esixencias dunha democracia

verdadeira e plena. Unha democracia sen pexas do pasado, sen tabús, sen imposicións e sen medos.

III

A necesidade de políticas públicas de memoria histórica democrática emana dos principios e normas internacionais para a promoción e protección dos dereitos humanos mediante a loita contra a impunidade.

O marco xurídico que ampara esta lei confórmano entre outras as seguintes normas do dereito internacional ratificadas polo Estado español:

- Declaración Universal de Dereitos Humanos e tratados internacionais sobre a materia ratificados polo Estado español.
- Pacto internacional de dereitos civís e políticos.
- Convenio Europeo para a Protección dos Dereitos Humanos e as Liberdades Fundamentais.

A resolución 2004/72 da comisión de Dereitos Humanos das Nacións Unidas, “Conxunto de principios actualizado para a promoción e protección dos dereitos humanos mediante a loita contra a impunidade”, establece a obriga dos estados de adoptar medidas eficaces para loitar contra a impunidade e para garantir o dereito inalienábel á verdade, o dereito de lembrar e o dereito a saber.

No principio 2 (Dereito á verdade), afírmase que “cada pobo ten o dereito inalienábel a coñecer a verdade sobre os acontecementos sucedidos no pasado en relación coa perpetración de crimes aberrantes e das circunstancias e os motivos que levaron, mediante violacións sistemáticas e masivas, a perpetración deses crimes”.

O principio 3 (Deber de recordar) establece que “O coñecemento por un pobo da historia da súa opresión forma parte do seu patrimonio e, por iso, débese conservar adoptando medidas axeitadas en aras do deber de recordar que incumbe ao Estado, para preservar os arquivos e outras probas relativas a violacións dos dereitos humanos e o dereito humanitario e para facilitar o coñecemento de tales violacións. Estas medidas deben encamiñarse a preservar do esquecemento a memoria colectiva e, en particular, evitar que xurdan teses revisionistas e negacionistas”.

Os crimes cometidos polo Estado franquista, condenado pola Asemblea Xeral das Nacións Unidas na Resolución 39 de 12 de decembro de 1946 como fascista e, polo tanto, ilegal, están claramente definidos polo Estatuto do Tribunal de Nuremberg de 8 de agosto de 1945, como crimes contra a humanidade. Fica pois claro que se trata de crimes imprescritíbeis e debe asegurarse a súa persecución universal, polo que non pode aplicarselles a prescrición da acción penal ou da pena mediante o establecemento de leis de amnistía ou similares.

Malia que o Estado español ratificou en xuño de 1977 (3 meses antes da aprobación da Lei de amnistía) o Pacto Internacional de Dereitos Civís e Políticos, e en 1979 o Convenio Europeo para a Protección dos Dereitos Humanos e as Liberdades

Fundamentais, a realidade é que se mantén a impunidade e non se fixo nada para investigar e levar a xuízo ás persoas responsábeis dos crimes que se produciron durante a guerra civil e a Ditadura franquista.

A Asemblea Xeral da ONU, o 18 de decembro de 1992, aprobou a Declaración 47/133 sobre a Protección de todas as persoas contra as Desaparicións Forzadas, na que se sinala que estas desaparicións afectan aos valores máis profundos de toda sociedade, e que a súa práctica sistemática representa un crime de lesa humanidade, establecendo a obriga de investigar os casos de persoas desaparecidas “sen que o tempo transcorrido desde que se produciu a desaparición supoña obstáculo ningún”.

A Declaración sobre a protección de todas las persoas contra as desaparicións forzadas establece no seu Artigo 17.1. o seguinte: “Todo acto de desaparición forzada será considerado delito permanente mentres os seus autores continúen ocultando a sorte e o paradiro da persoa desaparecida e mentres non se esclareceron os feitos”.

A Resolución 1463 da asemblea parlamentaria do Consello de Europa de 3 de outubro de 2005, no seu punto 10.3.3. califica as desaparicións de persoas como “un crime permanente mentres os autores continúen ocultando o paradiro da persoa desaparecida e os feitos permanezan sen aclarar” e, consecuentemente, declárase “a non aplicación da prescrición ás desaparicións forzadas”.

Na resolución da Asemblea Xeral A/RES/60/147, do 24 de outubro de 2005, “Principios e directrices básicos sobre o dereito das vítimas de violacións das normas internacionais de dereitos humanos e do dereito internacional humanitario a interpoñer recursos e obter reparacións”, recoñécese un acceso equitativo e efectivo á xustiza, a reparación axeitada, efectiva e rápida do dano sufrido; e o acceso a información pertinente sobre as violacións e mecanismos de reparación.

Asemade, a asemblea parlamentaria do Consello de Europa, en sesión de 17 de marzo de 2006, amosouse preocupada polas probas existentes de violacións numerosas e graves dos dereitos humanos cometidas polo rexime franquista, e pola ausencia dunha avaliación seria dese rexime, que debería ir máis alá da retirada de simbolos da Ditadura presentes en espazos públicos e os pronunciamentos institucionais de condena do franquismo.

Nas conclusións do Comité contra a Tortura da ONU do 19 de novembro de 2009 figura a esixencia ao goberno de España para que as “desaparicións forzadas non sexan crimes suxeitos a amnistía”. E a Convención Internacional para a Protección de Todas as Persoas contra as Desaparicións Forzadas de 2007, ratificada por España o 24 de setembro de 2009, establece no seu artigo 5º que a práctica xeneralizada e sistemática deste delito constitúe un crime contra a humanidade e, consecuentemente, resulta xuridicamente imprescritíbel e non amnistiábel.

En setembro de 2013, o grupo de traballo sobre Desaparicións Forzadas e Involuntarias da ONU emitiu un informe que expresaba preocupación polo desamparo das vítimas do franquismo e instaba ao Estado español a cumprir coa obriga de buscar as persoas desaparecidas durante a guerra civil e a ditadura

franquista. O citado grupo presentou corenta e tres esixencias para reparar o que cualificou como “gravísimas negligencias” nesta materia e instar ao Estado a adoptar as medidas “lexislativas e xudiciais” para asegurar que as desaparicións forzadas non sexan crimes suxeitos a amnistía, en particular privando de todo efecto a Lei de amnistía de 1977, como xa foi recomendado por diferentes organismos internacionais. Neste mesmo informe, remomendou ás diferentes administracións públicas que asignaran “os recursos de persoal, técnicos e financeiros suficientes.

En febreiro de 2014, as Nacións Unidas fixeron público o Informe do Relator Especial sobre a promoción da verdade, da xustiza, da reparación e garantías de non repetición, Pablo de Greiff, que inclúe unha severa crítica á actuación do Estado español e un amplo apartado de Conclusións e recomendacións.

En agosto de 2015, o Comité de Dereitos Humanos das Nacións Unidas, nas observacións finais relativas ao sexto informe periódico presentado por España sobre o cumprimento do Pacto Internacional de Dereitos civís e políticos, expresa e reitera a súa preocupación polas dificultades de “investigación das violacións de dereitos humanos do pasado, en particular, os delitos de tortura, desaparicións forzadas e execucións sumarias”. Asemade “está preocupado polas lagoas e deficiencias na regulación dos procedementos de busca, exhumación e identificación de persoas desaparecidas, en particular polo feito de que a localización e identificación das peraos desaparecidas se deixan a cargo da iniciativa dos familiares”.

O dereito á verdade foi caracterizado como inalienábel e imprescritíbel tanto por instrumentos internacionais como pola xurisprudencia e a doutrina internacionais. Nesta materia, o Principio 4 do “Conxunto de principios actualizado para a protección e a promoción dos dereitos humanos mediante a loita contra a impunidad” estipula que “Independentemente das accións que poidan levar ante a Xustiza, as vítimas e as súas familias teñen o dereito imprescritíbel a coñecer a verdade en relación coas circunstancias en que se cometeron as violacións e, en caso de falecemento ou desaparición, sobre a sorte que correu a vítima”.

Esta caracterización do dereito á verdade ten outras consecuencias, como o sinalou o Alto Comisionado das Nacións Unidas para os Dereitos Humanos: “Tendo en conta do seu carácter inalienábel e a súa estreita relación con outros dereitos que non admiten suspensión, como o dereito a non sufrir torturas e malos tratos, o dereito á verdade debe considerarse como un dereito que non se pode suspender. As amnistías e outras medidas análogas, e as restricións ao dereito a solicitar información nunca deben utilizarse para limitar, denegar ou prexudicar o dereito á verdade, que está estreitamente vinculado á obrigaición dos Estados de combater e erradicar a impunidad”.

Pola súa parte, a Corte Interamericana de Dereitos Humanos dispuxo que “son inadmisíbeis as disposicións de amnistía, as disposicións de prescrición e o establecemento de excluínentes de responsabilidade que pretendan impedir a

investigación e sanción dos responsábeis das violacións graves dos dereitos humanos, tales como a tortura, as execucións sumarias, extralegais ou arbitrarias e as desaparicións forzadas, todas elas prohibidas por contravir dereitos inderrogábeis recoñecidos polo Dereito Internacional dos Dereitos Humanos. As leis de autoamnistía conducen á indefensión das vítimas e á perpetuación da impiedade, polo que son manifestamente incompatíbeis cos tratados internacionais de Dereitos Humanos. Este tipo de leis impide a identificación dos individuos responsábeis de violacións a dereitos humanos, xa que se obstaculiza a investigación e o acceso á xustiza, e impide ás vítimas e aos seus familiares coñecer a verdade e recibir a reparación correspondente”.

O dereito á verdade áchase estreitamente vinculado ao dereito á xustiza. En efecto, por definición, o dereito á verdade require da acción da xustiza, entraña o coñecemento das circunstancias en que se cometeron as graves violacións de dereitos humanos así como da identidade e o grado de participación e responsabilidade dos autores e demais implicados. Iso implica a determinación da responsabilidade penal individual por parte dun tribunal. Se o dereito á verdade se examínase no marco dos procedementos xudiciais ou trala determinación da responsabilidade penal por parte dun tribunal, non existe conflito ningún entre o dereito á verdade e o principio da presunción de inocencia.

IV

Valor social e político da memoria democrática

O exercicio da memoria democrática constitúe unha obriga ética e política de primeira orde. A acción institucional e social nesta materia só pode traer beneficios para a sociedade e para a democracia: para a sociedade porque a memoria do pasado e a pedagogía social cara ao futuro son elementos de identidade, de cohesión social, de fortaleza institucional e de autoestima colectiva; para a democracia porque non podemos seguir vivindo nun rexime que oculta a verdade, que adía a reparación de todas as vítimas, que impide o dereito á xustiza e que non ofrece garantías de non repetición.

Nas últimas décadas as institucións e a sociedade organizada deron pasos no desenvolvemento de políticas de memoria en Galiza. Cabe salientar a este respecto as iniciativas desenvolvidas polo goberno galego no período 2005-2009 como a programación 2006 Ano da Memoria, a creación do Consello da Memoria de Galiza, a declaración da Illa de San Simón como Illa da Memoria, o proxecto de investigación interuniversitario Nomes e Voces, o convenio sobre exhumacións, o programa Mulleres con memoria, as convocatorias de axudas para asociacións, investigadores/as e para o ámbito artístico, a organización de congresos, xornadas, exposicións, etc.

A partir do ano 2009, estas iniciativas foron eliminadas ou marxinadas. No caso do proxecto Nomes e Voces, reduciuse o apoio económico até tal punto que levou ao peche do programa de investigación e ao seu mantemento unicamente como web grazas a outras axudas. Na Illa de San Simón elimináronse case todos os contidos

relacionados coa recuperación da memoria histórica e desapareceron as actividades que lle daban sentido á *Illa da Memoria*. Na actualidade só se desenvolve un acto anual que é organizado polas entidades sociais memorialistas reunidas na Iniciativa Galega da Memoria.

A inexistencia de políticas públicas de memoria por parte das institucións galegas supón a conculcación de dereitos humanos universalmente recoñecidos e un obstáculo para a construción dunha sociedade verdadeiramente democrática. E máis alá destes feitos, constitúe unha afrenta e un agravio para a memoria das vítimas e das súas familias.

V

Contido da lei

O obxecto desta lei é crear un marco xurídico estábel para desenvolver unha **Política pública sobre a memoria histórica** fundamentada na defensa dos dereitos humanos, e especificamente do dereito á Verdade, á Xustiza, á Reparación e ás Garantías de non repetición. Esta política pública terá carácter transversal e dependerá organicamente da Presidencia ou da Vicepresidencia da Xunta de Galiza.

O programa público da memoria histórica democrática galega fundaméntase nas declaracións e nas recomendacións das Nacións Unidas, que entenden a memoria colectiva como exercicio de dereitos fundamentais: O DEREITO A COÑECER A VERDADE, O DEREITO Á XUSTIZA, E O DEREITO Á REPARACIÓN.

Estes dereitos corresponden as vítimas e en xeral a toda a sociedade porque en definitiva trátase de aproveitar a memoria histórica, especialmente referida ao período comprendido entre o golpe militar fascista de xullo de 1936 e 1978, para afortalar a cohesión social, reforzar a identidade colectiva e construír unha democracia digna de tal nome.

A política pública de memoria histórica galega, e a a presente lei, rexeranse polos seguintes

Principios:

- Transversalidade e Continuidade no tempo. O desmantelamento do discurso histórico imposto polo franquismo e que pervive en amplos sectores da sociedade require unha acción sostida no tempo, planificada, coherente e coordinada coa implicación de diferentes estamentos e departamentos administrativos (gobierno galego, gobernos municipais, deputacións, administración de xustiza, arquivos...).
- Coñecemento da verdade. Cómpre fortalecer as liñas de investigación tanto no ámbito universitario como por parte de investigadoras e investigadores en xeral, promovendo liñas de axuda, favorecendo a publicación de textos e dándolle continuidade ao proxecto *Nomes e Voces* coa apertura do Arquivo Público da Memoria Histórica. A recollida da memoria oral e a apertura de

arquivos oficiais aínda inaccesíbeis resulta de vital interese para a investigación e para garantir o dereito á Verdade.

- Socialización e normalización. E extensión do coñecemento histórico é unha tarefa prioritaria e debe contar coa implicación decidida dos medios de comunicación e do sistema educativo público. Será obxectivo preferente a divulgación destes contidos entre a mocidade, empregando os medios e linguaxes máis eficaces.
- Perspectiva de xénero. O terror tivo múltiples e a súa onda expansiva atinxiu a amplos sectores da sociedade e golpeou con especial crudeza ás mulleres. Invisíbeis moitas delas nos rexistros oficiais, a pescuda da memoria oral resulta unha fonte imprescindible para coñecer os nomes das vítimas e as múltiples formas de represión (física, ideolóxica, psicolóxica, económica, moral) que sufriron. Há de recoñecerse o papel das mulleres como vítimas da represión, protagonistas da resistencia e da solidariedade así como transmisoras da memoria.
- Espazos simbólicos. Crearase unha rede de espazos da memoria para facer presente no territorio galego a homenaxe permanente ás vítimas do franquismo e os ideais polos que loitaron. O estudo, divulgación e recoñecemento da loita da guerrilla galega apoiarase na creación de Mapas, Itinerarios e o Centro de Interpretación da guerrilla antifranquista galega. O Pazo de Meirás, recuperado para o patrimonio público galego, ha de converterse nun espazo referencial para o estudo e divulgación da represión franquista e da loita polas liberdades e polo autogoberno de Galiza. E a Illa de San Simón constituirase de novo en espazo simbólico central da memoria democrática de Galiza.
- Perspectiva galega. Trátase de asumir a especificidade galega no tocante á inexistencia de fronte de batalla e as características propias da represión e da resistencia que se produciu no noso país. Así como integrar o traballo de estudo e divulgación na análise do devir histórico da nación galega.

Esta lei estrutúrase en cinco títulos, oito disposicións adicionais, e unha disposición final.

O título preliminar fai referencia ao contido da lei, ámbito de aplicación, principios que a inspiran, dereitos que recoñece e definicións.

O título I desenvolve o dereito á verdade que asiste ás vítimas e á sociedade en xeral, prevé a creación da Comisión da Verdade, da Oficina de Atención ás Vítimas e do Instituto da Memoria Histórica Democrática de Galiza. Ademais, determina a condición de vítima da represión franquista, o dereito ao recoñecemento e reparación, a creación do Censo de vítimas, o desenvolvemento do proceso de localización e identificación de vítimas desaparecidas, e a denuncia e personación diante de órganos xudiciais.

O título II desenvolve o relacionado co dereito á memoria colectiva e as garantías de non repetición, establece o procedemento para a identificación e protección dos bens e documentos da memoria histórica democrática galega, así como o procedemento para o estudo dos bens espoliados e para a devolución ao patrimonio público dos bens espoliados pola familia Franco. Asemade, prevé a creación de espazos e itinerarios da memoria histórica democrática antifascista galega, o recoñecemento e apoio ao movemento memorialista galego, a prohibición de símbolos e actos contrarios á memoria histórica democrática e a promoción da investigación, o ensino e a divulgación dos contidos relacionados coa represión franquista, a resistencia e a loita polas liberdades.

O título III refírese á actuación e coordinación administrativa e prevé a creación do Instituto da Memoria Histórica Democrática de Galiza como órgano de desenvolvemento, impulso e coordinación das políticas públicas da memoria en Galiza. Ademais, establece a creación da Comisión Técnica de Memoria Histórica Democrática como órgano de coordinación administrativa de carácter transversal. Por outra parte, prevé a creación do Consello da Memoria Histórica Democrática como órgano de participación social no seguimento, avaliación e impulso das políticas pública da memoria. Neste título tamén se establece a obriga de aprobar o Plan Director da Memoria Histórica, de periodicidade cuatrienal, e os Plans anuais de actuación. E por último prevense os procedementos de coordinación e cooperación da administración galega con outras administracións.

O título IV establece o réxime sancionador e determina quen son as persoas responsábeis, os tipos de infraccións (leves, graves e moi graves), as sancións económicas segundo o tipo de infracción, o procedemento e a competencia sancionadora.

Polo que atinxe ás disposicións adicionais, a primeira refírese á ilegalidade e nulidade das sentenzas e resolucións ditadas por tribunais ou por calquera outro órgano administrativo da Ditadura por motivos ideolóxicos, políticos ou de crenzas.

A segunda fai referencia ao impulso da reforma da Lei orgánica do Estatuto da Vítima do Delito para incluír nesta norma as vítimas da represión franquista.

A terceira refírese á necesidade de anulación da Lei de amnistía por ser contraria ao ordenamento xurídico internacional e aos tratados internacionais ratificados polo Estado español.

A cuarta incide na revisión das reformas da lei orgánica 6/1985, de 2009 e 2014, que limitan significativamente a posibilidade de que os xulgados españois poidan exercer a súa xurisdición sobre crimes internacionais graves, como o xenocidio, os crimes contra a humanidade e os crimes de guerra.

A quinta refírese á necesidade de establecer un procedemento para facer constar as causas da morte nos certificados de defunción das vítimas da represión franquista.

A sexta fai referencia á tipificación como delito da apoloxía e exaltación do golpe militar, da Ditadura ou da represión franquista.

A sétima prevé a colaboración da administración galega coas instancias xudiciais do Estado ou internacionais na persecución dos crimes contra a humanidade.

Por último, a oitava refírese á aprobación dun marco normativo que inclúa a reparación de todas as vítimas non incluídas na lexislación vixente, nomeadamente as persoas privadas de liberdade baixo réximes particulares, en campos de concentración e de traballos forzados, así como persoas detidas en aplicación da lei sobre vagos e maleantes de 1933; as persoas sometidas a sancións laborais, económicas e de incautacións de bens; as mulleres vítimas de delitos sexistas e machistas como violacións e vexacións.

TÍTULO PRELIMINAR

Disposicións xerais

Artigo 1. Obxecto.

A presente lei ten por obxecto:

1. O establecemento de políticas públicas de memoria democrática na Galiza.
2. Velar polo coñecemento e a difusión da historia de Galiza nas primeiras décadas do século XX, durante a II República, a Guerra Civil, a Ditadura franquista e a transición.
3. Recoñecer, honrar e reparar as persoas que foron perseguidas polo terror fascista, así como facer xustiza cos homes e mulleres que responderon lle fixeron fronte á Ditadura coa xenerosidade, a solidariedade e a resistencia.
4. Garantir a función da memoria histórica democrática como ferramenta de cohesión social, identidade colectiva, convivencia pacífica e progreso.
5. Recoñecer o labor das entidades memorialistas para coñecer a verdade, restituír a memoria das vítimas e reclamar xustiza.

Artigo 2. Ámbito de aplicación

As disposicións contidas nesta lei serán de aplicación no territorio de Galiza polas administracións públicas no exercicio das súas competencias.

Artigo 3. Principios

1. A Lei de memoria histórica democrática de Galiza baséase no dereito internacional, na declaración universal de Dereitos Humanos e os tratados e acordos internacionais sobre a materia.

2. Establécense os seguintes principios reitores da política pública da memoria democrática: transversalidade, continuidade no tempo, socialización, normalización, perspectiva de xénero e perspectiva galega.

Artigo 4. Dereitos.

Na presente lei recoñécense os seguintes dereitos

1. O dereito a coñecer a historia da loita e compromiso da sociedade galega en defensa das liberdades e a democracia no período comprendido entre 1936 e 1978, así como as etapas históricas inmediatamente anteriores e posteriores.

Este dereito inclúe:

a) O estudo das mudanzas e avances sociais nas primeiras décadas do século XX, así como os procesos de organización social e política en defensa da identidade nacional de Galiza e de loita contra as inxustizas.

b) O coñecemento dos cambios e avances que se produciron durante a II República (1931-1916), con especial atención ao proceso de elaboración e aprobación do Estatuto galego en xuño de 1936.

c) Coñecer a historia do proceso represivo desatado a raíz do golpe militar fascista de xullo de 1936 e que se prolongou durante unha longa e cruenta Ditadura.

d) Estudar as características da transición política no Estado español, a pervivencia de estruturas e privilexios de orixe franquista, e o armazón xurídico-político do esquecemento e da impunidade.

2. O dereito á xustiza por parte das vítimas e de quen foi obxecto de asasinato, violencia, persecución, cárcere ou calquera outra forma de coacción ou castigo inxusto como consecuencia do golpe de Estado de 1936 e a posterior Ditadura.

3. O dereito de recoñecemento e reparación moral e económica de todas as persoas que foron obxecto de violencia e persecución.

Artigo 5. Definicións

Aos efectos desta lei enténdese por

a) Memoria democrática de Galiza: a salvagarda, coñecemento e divulgación da historia da loita do pobo galego polos dereitos e liberdades democráticos no período comprendido entre 1931 e 1978.

b) Vítimas:

1. Son vítimas directas, conforme a Resolución 60/147 da Asemblea Xeral das Nacións Unidas de 16 de decembro de 2005, todas as persoas que, no territorio da actual comunidade autónoma de Galiza, sufriron danos individual ou colectivamente, mesmo lesións físicas ou mentais, sufrimento emocional, perdas económicas ou menoscabo dos seus dereitos fundamentais e liberdades públicas,

como consecuencia de accións ou omisións que violen as normas internacionalmente recoñecidas relativas aos dereitos humanos no período comprendido desde o golpe militar de xullo de 1936 até a entrada en vigor da Constitución de 1978.

2. Asemade, considéranse vítimas directas os galegos e galegas que sufriran as mesmas circunstancias fóra do territorio de Galiza.

3. De igual xeito, considerárase vítimas indirectas os familiares até o terceiro grao, cónxuxe ou persoa ligada por análoga relación de afectividade, e as persoas que sufriran danos ao intervir para prestar asistencia a vítimas en perigo ou para impedir a vitimización.

c) Persoas desaparecidas: aquelas desaparecidas en operacións militares, nas prisións, no exilio, nos campos de exterminio nazis ou en xeral de maneira forzada, e de quen non se coñece o paradiro ou non se recuperou o corpo. Inclúense nesta categoría os nenos e nenas que foron roubados ás súas familias e entregados en adopción.

d) Foxas: lugar de enterramento no que non se produciu o ritual funerario habitual porque foi resultado de execucións sumarias e arbitrarias, vinculadas con desaparicións forzadas, crimes de guerra e crimes contra a humanidade. Terán tamén a consideración de foxas as zonas das rías galegas nas que están documentadas desaparicións forzadas.

e) Entidades memorialistas: as asociacións, fundacións, organizacións e entidades de carácter social que teñan entre os seus fins a memoria democrática de Galiza e a defensa dos dereitos das vítimas.

f) Lugares da memoria democrática: os espazos de lembranza da represión e da resistencia antifranquista.

TÍTULO I

Capítulo I

Sobre o dereito á verdade e a súa materialización

Artigo 6. Recoñecemento do dereito á verdade

Recoñécese o dereito á verdade como un dereito fundamental tanto das vítimas como da sociedade no seu conxunto, así como unha obriga das institucións públicas.

Artigo 7. Da comisión da verdade e da Oficina de Atención ás vítimas

1. Para garantir o dereito á Verdade, a Xunta de Galiza promoverá unha Comisión da Verdade independente, plural e de carácter oficial que permita coñecer todas as formas de represión e todos os tipos de vítimas galegas do franquismo, entendidas

estas en sentido amplo e durante o período 1936-1978. Paralelamente á Comisión da Verdade, crearase unha Oficina de Atención ás Vítimas e ás súas familias.

2. Como apoio á comisión da verdade, dotarase dos medios económicos, humanos e materiais necesarios o proxecto interuniversitario de investigación Nomes e Voces.

3. Para favorecer os traballos de investigación e de coñecemento da verdade, adoptaranse as medidas legais e disporanse os medios necesarios para facilitar o acceso ás fontes escritas, e nomeadamente aos arquivos oficiais.

Asemade, promoverase e priorizarase o estudo, investigación e rexistro da memoria oral, pola súa importancia para o coñecemento da verdade e porque por razóns cronolóxicas xa estamos nun momento límite para acceder a testemuñas directas dos feitos obxecto de investigación.

Artigo 8. Instituto de Memoria Histórica Democrática de Galiza.

No prazo máximo de un ano desde a entrada en vigor desta lei, o goberno galego creará o Instituto da Memoria Histórica Democrática de Galiza, como centro público para a investigación, a documentación e a divulgación da memoria da represión franquista e da loita pola democracia e a liberdade.

Capítulo II.

Das vítimas da represión franquista

Artigo 9. Da condición de vítima da represión franquista.

Esta lei considera vítimas da represión franquista as persoas que sufriran violencia, danos físicos ou mentais, sufrimento emocional, perdas económicas ou restrición dos seus dereitos fundamentais como consecuencia de accións que constituísen unha violación manifesta das normas internacionais de dereitos humanos ou unha violación do dereito internacional humanitario.

Artigo 10. Medidas en relación coas vítimas.

1. A Xunta de Galiza adoptará as seguintes medidas en relación coas vítimas:

- As que teñen como obxecto coñecer a verdade e preservar a memoria democrática á que teñen dereito todos os galegos e galegas.
- As de reparación e recoñecemento das vítimas.
- A posta a disposición de recursos e medios de asistencia e acceso á xustiza para as vítimas e as súas familias.
- As de localización e identificación das vítimas, co obxecto de configurar o censo a que fai referencia o artigo 11.

2. Nas actuacións previstas terán unha consideración específica as seguintes persoas e as súas familias:

- a) As persoas desaparecidas após o golpe de Estado de 1936, durante a Ditadura franquista e até o ano 1978.
 - b) As persoas que foron condenadas a morte ou a prisión polos tribunais ilexítimos instaurados após o golpe militar de 1936.
 - c) As persoas asasinadas en procedementos extraxudiciais.
 - d) As persoas que se viron obrigadas a marchar ao exilio por razóns políticas, ideolóxicas, de crenzas ou de orientación sexual.
 - e) As persoas que combateron contra o fascismo durante a segunda guerra mundial e as que sufriron prisión e morte nos campos de exterminio nazis.
 - f) As persoas que por defenderen os dereitos e liberdades foron obrigadas a realizar traballos forzados e que foron utilizados como man de obra sen o seu consentimento e baixo coacción.
 - g) As persoas que participaron na guerrilla antifranquista, así como quen lle prestou apoio activo como colaboradores da mesma.
 - h) As mulleres que por razóns ideolóxicas e de parentesco sufriron castigos machistas e sexistas.
 - i) As persoas que sufriron calquera forma de represión polas súas ideas políticas, crenzas relixiosas, orientación sexual, identidade de xénero, parentesco ou diversidade funcional.
 - k) Os empregados públicos que mediante expediente ou pola vía de feito foron castigados, expedientados ou depurados por razóns ideolóxicas ou de crenzas
 - l) As persoas que sufriron represión laboral e económica, extorsións, roubos...
 - m) Os nenos e nenas recién nados roubados e que foron dados en adopción sen autorización dos seus proxenitores.
 - n) As persoas represaliadas pola súa defensa, uso, promoción ou ensinanza da lingua galega.
3. Nos mesmos termos do apartado anterior, terán unha consideración específica os seguintes colectivos:
- a) Os grupos e sectores sociais ou profesionais que sufriron unha específica represión colectiva.
 - b) Os que padeceron represión por defender a lingua e a cultura galega.
 - c) Os partidos políticos, sindicatos, loxias masónicas, organizacións feministas, sociedades agrarias, clubs, ateneos e agrupacións culturais perseguidos e represaliados polo franquismo.

d) As minorías culturais, étnicas ou relixiosas perseguidas e represaliadas polo franquismo.

Artigo 11. Censo de vítimas da represión franquista.

1. O censo de vítimas da represión franquista será un rexistro oficial das persoas que teñan a condición de vítimas segundo os criterios establecidos no artigo 10.

2. A consellaría competente en materia de Memoria Democrática confeccionará este censo, que terá formato electrónico e carácter público.

3. O Censo de vítimas da represión franquista incluírá cando menos a seguinte información:

- Os datos persoais das vítimas: nome, idade, actividade profesional, lugar de nacemento e de residencia
- O cargo, responsabilidade ou filiación política, de ser o caso.
- Os feitos acontecidos e a tipoloxía da represión.
- Outros datos de interese histórico.

4. A Comisión Técnica de Memoria Democrática a que fai referencia o artigo 57 poderá determinar a inclusión doutra información, que en todo caso deberá atender ao disposto na normativa de protección de datos de carácter persoal.

5. O Censo confórmase como un rexistro administrativo de carácter público, podendo aos efectos oportunos dar acceso ás compensacións e axudas que establece a lexislación española ou a doutros países.

Capítulo III.

Do proceso de localización e identificación das vítimas desaparecidas

Artigo 12. Identificación das vítimas desaparecidas.

A Xunta de Galiza adoptará as medidas e actuacións necesarias para a localización, identificación e/ou exhumación das vítimas desaparecidas, de conformidade cos protocolos establecidos

Artigo 13. Mapas de localización

1. A Xunta de Galiza, en colaboración de ser o caso con outras administracións, institucións e entidades, elaborará mapas das zonas do territorio galego nos que se localicen ou se considere que poidan localizarse restos de vítimas da represión franquista.

2. As zonas incluídas nos mapas de localización serán obxecto dunha preservación especial na forma que regulamentariamente se determine.

Artigo 14. Localización, exhumación e identificación.

1. A Xunta de Galiza levará a cabo as actuacións necesarias para recuperar e identificar os restos das vítimas desaparecidas como consecuencia da represión franquista, de acordo cos protocolos de actuación previstos na Lei 52/2007.

2. O Plan Director da memoria histórica democrática de Galiza, previsto no artigo 59, priorizará as medidas e actuacións para a localización, exhumación e identificación das persoas desaparecidas.

3. As actividades dirixidas á localización, exhumación e, no seu caso, identificación de restos de vítimas desaparecidas deberán ser autorizadas pola Xunta de Galiza a través do Instituto da Memoria Histórica Democrática, de acordo co establecido na normativa sobre patrimonio cultural, na normativa sobre policía sanitaria e nos protocolos previstos nesta lei, coas garantías e procedementos que no seu caso se establezan regulamentariamente.

4. A remoción de terras ou construción sobre os terreos onde se localicen ou se presuma a existencia de restos de vítimas desaparecidas, conforme os mapas previstos no artigo 13, quedará supeditada á previa autorización da Xunta de Galiza, a través do Instituto da Memoria Histórica Democrática, previo informe, no seu caso, da consella´ria competente en materia de patrimonio cultural.

Artigo 15. Procedemento de localización, exhumación e identificación.

1. O procedemento para a localización e, no seu caso, exhumación e identificación iniciarase de oficio pola Xunta de Galiza, a través do Instituto para a Memoria Histórica Democrática, ou por solicitude das entidades locais, ou por solicitude das seguintes persoas ou entidades:

- Familiares da vítima até o terceiro grao
- Entidades memorialistas
- Persoas que formen parte da comunidade científica ou académica, para actividades de localización.

2. A solicitude razoada deberá acompañarse das probas documentais ou da relación de indicios que a xustificuen.

3. A Xunta de Galiza, a través do Instituto para a Memoria Histórica Democrática, ponderará a existencia de oposición por calquera dos descendentes directos até o terceiro grao, a cuxo efecto dará publicidade á solicitude presentada e resolverá con notificación, no seu caso, ás persoas e entidades que instaran o procedemento. A oposición da descendencia directa até o terceiro grao dunha vítima non poderá prexudicar o dereito doutros familiares doutras vítimas á intervención no mesmo lugar.

Artigo 16. Protocolos de actuación para as localizacións, exhumacións e identificacións.

1. A Xunta de Galiza, a través do Instituto da Memoria Histórica Democrática e en colaboración con todas as administracións públicas, elaborará protocolos de actuación científica e multidisciplinar que aseguren a colaboración institucional e unha axeitada intervención nas actuacións de localización, exhumación e identificación. Para a elaboración e aprobación do protocolo, terase como referencia o utilizado pola policía xudicial e a medicina forense, así como os protocolos elaborados pola Organización das Nacións Unidas.
2. Os achados de restos poranse inmediatamente en coñecemento das autoridades administrativas e xudiciais competentes.
3. En todo caso, a actuación administrativa será subsidiaria ou accesoria respecto da actuación da autoridade xudicial.
4. Por parte da administración galega habilitaranse os instrumentos necesarios para realizar o acompañamento psicolóxico a familiares durante o proceso de localización e exhumación dos restos das persoas desaparecidas.

Artigo 17. Acceso aos espazos e terreos.

1. Para a realización das actividades de localización, delimitación, exhumación, identificación ou traslado dos restos das vítimas, previamente deberá solicitarse o consentimento das persoas titulares de dereitos afectados sobre os terreos onde se achen os restos. Estas actuacións decláranse de utilidade pública e interese social ao efecto de permitir a ocupación temporal dos terreos onde deban realizarse de conformidade coa normativa sobre expropiación forzosa.
2. De non obterse dito consentimento, poderase autorizar a ocupación temporal, previo o correspondente procedemento con audiencia das persoas titulares dos dereitos afectados. Para iso tomarase en consideración as súas alegacións e fixarase a correspondente indemnización.
3. O procedemento para a ocupación temporal dos terreos deberá axustarse á lexislación de ocupación forzosa e, no seu caso, á lexislación sectorial que sexa de aplicación.
4. Mediante acordo do Consello da Xunta, declararase, previa información pública e de maneira motivada, a necesidade de ocupación temporal dos terreos para realizar as actividades que o motivan.
5. Na acta de ocupación establecerase a forma en que se recuperará o uso dos terreos, unha vez transcorrido o prazo da ocupación temporal.

Artigo 18. Descubrimento casual de restos.

1. No caso de que unha persoa descubra de maneira casual restos que poidan pertencer a persoas desaparecidas, deberá comunicalo de forma inmediata ás autoridades policiais ou xudiciais. Estas pola súa parte deberán informar, no tempo máis breve posíbel, ao Instituto para a Memoria Histórica Democrática.

2. No marco da colaboración en materia de memoria democrática entre a Xunta de Galiza e as entidades locais, o concello no que aparecesen os restos, no ámbito das súas competencias, delimitará e preservará a zona.

Artigo 19. Traslado de restos.

1. O traslado de restos humanos como consecuencia dos procedementos de localización ou por achado casual requirirá autorización da Xunta de Galiza, a través do Instituto para a Memoria Histórica Democrática, con informe da consellaría competente en materia de memoria histórica, sen prexuício do que a autoridade xudicial puidese dispor a teor do establecido nas resolucións das Nacións Unidas a este respecto.

2. Regulamentariamente establecerase o procedemento para que as persoas e entidades afectadas poidan recuperar os restos para a identificación e traslado. Os restos que non sexan trasladados e non sexan reclamados deberán ser inhumados no cemiterio correspondente ao termo municipal non que se encontraron.

Artigo 20. Depósito de ADN e probas de identificación.

1. A Xunta de Galiza establecerá o protocolo para recoller mostras de ADN procedentes tanto dos restos óseos de persoas procedentes das exhumacións como das persoas que soliciten a toma de mostras para secuenciar o seu ADN e poder comparalo coas mostras almacenadas.

2. Este procedemento poderá aplicarse tamén na identificación de nenos recién nados roubados aos seus proxenitores e entregados en adopción sen o seu consentimento.

Capítulo IV: Denuncia

Artigo 21. Denuncia e personación ante os órganos xurisdicionais.

1. A consellaría competente en materia de memoria democrática, directamente ou a través da asesoría xurídica da Xunta de Galiza, denunciará, cando proceda, ante os órganos de xustiza a existencia de indicios de comisión de delitos que se aprecien. Do mesmo xeito e nos mesmos supostos, a consellaría competente en materia de memoria democrática poderá instar, cando proceda, a personación da asesoría xurídica en representación da administración da Xunta de Galiza.

2. Ademais dos estándares internacionais que establecen a imprescritibilidade dos delitos contra a humanidade, nos casos de desaparición forzada seguirase o criterio do dereito internacional que establece que os prazos de prescripción deben contarse a partir do momento en que cesa a desaparición forzada, é dicir, desde que a persoa aparece con vida ou aparecen os seus restos.

Artigo 22. Protocolo de posta en coñecemento por indicios da comisión de delitos.

A consellaría con competencias en materia de memoria democrática elaborará e difundirá un protocolo sobre a posta en coñecemento, ás forzas e corpos de

seguridade, a fiscalía e os órganos xudiciais, dos achados e investigacións, cando proceda, pola existencia de indicios de comisión de delitos que se aprecien en relación coa achados aos que se refire esta lei.

Capítulo V. Do dereito á reparación e recoñecemento ás vítimas.

Artigo 23. Reparación ás vítimas

1. A administración da Xunta de Galiza promoverá medidas de reparación ás vítimas, así como ás persoas e organizacións que contribuíron á defensa da democracia, das liberdades e do autogoberno.
2. A Consellaría competente en materia de memoria histórica democrática colaborará e apoiará ás entidades locais, as universidades e as entidades memorialistas en accións de reparación e recoñecemento das vítimas.
3. O Parlamento galego organizará anualmente un acto de recoñecemento e homenaxe ás vítimas da represión franquista e ás persoas que loitaron en defensa das liberdades e contra o fascismo. Esta homenaxe terá carácter temático e lembrará cada ano a un colectivo de vítimas da represión ou protagonistas da resistencia e da solidariedade.

Artigo 24. Día da Galiza Mártir.

1. Declárase o 17 de agosto, data do asasinato de Alexandre Bóveda na Caeira (Poio), Día da Galiza Mártir.
2. As institucións públicas galegas promoverán nesta data actos de recoñecemento e homenaxe, coa finalidade de manter viva a memoria e reivindicar a defensa dos valores democráticos.

Artigo 25. Foxas comúns.

A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria democrática e de acordo coas entidades locais, impulsará un protocolo de actuación para dignificar os lugares de enterramento colectivo coñecidos como foxas comúns.

Artigo 26. Homenaxe ás vítimas fondeadas nas rías galegas

A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria democrática, renderá homenaxe ás vítimas fondeadas e desaparecidas nas rías galegas, convertidas en xigantescas foxas comúns.

Artigo 27. Recoñecemento ás vítimas de traballos forzados.

1. A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria democrática, fará un recoñecemento expreso e promoverá a reparación das vítimas de traballos forzados.

2. Neste sentido, impulsaranse actuacións para o coñecemento das institucións e empresas que se beneficiaron dos traballos forzados, e promoverase a súa participación nas medidas de recoñecemento e reparación.

Artigo 28. Recoñecemento e homenaxe ás persoas que participaron na guerrilla antifranquista galega.

A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria democrática, promoverá o recoñecemento e homenaxe as persoas que participaron a través da guerrilla galega na loita armada contra o franquismo.

Artigo 29. Recoñecemento do xenocidio cultural e lingüístico

A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria histórica, promoverá o recoñecemento do xenocidio que levou a cabo o franquismo contra a lingua e a cultura galega, e adoptará todas as medidas ao seu alcance para contrarrestar os efectos da persecución, discriminación e destrución da lingua e da cultura galega durante o franquismo.

Artigo 30. Recoñecemento ás persoas exiliadas.

A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria histórica, promoverá o recoñecemento e homenaxe aos galegos e galegas que sufriron as consecuencias do desterro e do exilio.

Artigo 31. Recoñecemento das mulleres vítimas da represión.

A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria histórica, fará un recoñecemento expreso da represión sufrida polas mulleres tanto por motivos políticos como por razón de parentesco. E asemade renderá homenaxe ás mulleres que teceron redes solidarias e ás que participaron na resistencia contra o fascismo.

TÍTULO II

DEREITO Á MEMORIA COLECTIVA E GARANTÍAS DE NON REPETICIÓN

Capítulo I. Dereito á memoria colectiva

Artigo 32. A memoria como dereito colectivo.

Máis alá dos dereitos que asisten ás vítimas, enténdese a memoria como un dereito colectivo e unha obriga das institucións públicas, co obxecto de coñecer o pasado, afortalar os valores democráticos, promover a cohesión social e superar as consecuencias do terror, do medo, do silencio e do esquecemento impostos con violencia durante o franquismo e que se prolongaron até os nosos días.

Artigo 33. Impulso de exercicio da memoria como dereito colectivo.

As institucións galegas promoverán o exercicio da memoria en todos os ámbitos: actividade asociativa, eido institucional, ensino, medios de comunicación públicos...

Capítulo II

Bens e documentos da memoria histórica democrática de Galiza

Artigo 34. Documentos da memoria democrática de Galiza.

1. Aos efectos desta lei, enténdense por documentos da memoria democrática de Galiza toda a información e documentación producida polas persoas físicas ou xurídicas como testemuño dos seus actos que faga referencia directa ou indirecta á historia da represión e da loita polas liberdades e contra a Ditadura franquista.

2. Os documentos producidos durante o período que abarca desde o ano 1931 ao 1978, conservados ou reunidos en exercicio das súas actividades polas entidades de carácter público, organizacións políticas, empresariais, sindicais ou relixiosas, e polas entidades, fundacións ou asociacións sociais, culturais ou educativas de carácter privado establecidas en Galiza, integran o patrimonio documental da memoria histórica democrática de Galiza.

3. Os poderes públicos adoptarán as medidas necesarias para a protección, a integridade, a descrición, a identificación e a difusión dos documentos de memoria democrática de Galiza, protexéndoos especialmente do perigo de subtracción, destrución, deterioro ou ocultación.

4. No marco do Plan Director de Memoria Democrática e dos plans anuais, contemplados no artigo 59 desta lei, a Xunta de Galiza promoverá a conservación, ampliación e acceso público do fondo documental do proxecto de investigación Nomes e Voces. Asemade, impulsará as medidas necesarias para a copia, dixitalización e conservación dos fondos documentais e dos testemuños orais relativos ao período histórico 1931-1978. Con este obxecto, estableceranse as fórmulas de colaboración necesarias coas organizacións políticas, sindicais, fundacións, asociacións memorialistas...

Artigo 35. Dereito de acceso aos documentos.

1. A Xunta de Galiza garante o dereito de acceso aos documentos constitutivos do patrimonio documental da memoria histórica democrática de Galiza, conforme o establecido na lexislación sectorial e atendendo ás disposicións en materia de arquivos vinculados a dereitos humanos que recolle a ONU, a UNESCO e o Consello de Europa.

2. A Xunta de Galiza actuará diante dos arquivos públicos e privados en caso de non facilitar a documentación pública ou dificultar a súa consulta.

3. A Xunta de Galiza promoverá medidas de colaboración, cooperación e coordinación coa administración xeral do Estado para facilitar o acceso á documentación administrativa e dos arquivos militares.

Capítulo III. Bens espoliados

Artigo 36. Bens espoliados de natureza privada.

1. A Xunta de Galiza por medio da Consellaría competente en materia de memoria histórica democrática, e en colaboración co Instituto para a Memoria Histórica Democrática de Galiza, elaborará un informe sobre os bens espoliados ou roubados pertencentes a persoas, empresas, sindicatos, partidos políticos, sociedades agrarias e outras asociacións. O informe incluírá tamén propostas para a devolución dos bens aos lexítimos propietarios ou ás persoas ou entidades herdeiras, ou outras fórmulas de compensación.

2. No citado informe estudarase con detalle o enriquecemento de particulares e empresas que se beneficiaran da coacción, a chantaxe, o roubo e o espolio.

Artigo 37. Bens espoliados de natureza pública.

A Xunta de Galiza por medio da Consellaría competente en materia de memoria histórica democrática, e en colaboración co Instituto para a Memoria Histórica Democrática de Galiza, elaborará un informe sobre os bens espoliados ou roubados de natureza pública ou pertencentes ao patrimonio público que poidan estar en posesión de particulares.

Artigo 38. Bens espoliados pola familia Franco.

1. Por medio desta lei declárase acreditado que o Ditador Francisco Franco e a súa familia apropiáronse de bens mobles e inmoables utilizando fondos, medios e institucións públicas para o seu beneficio persoal.

2. Por medio desta lei declárase que as Torres ou Pazo de Meirás (Sada), a Casa Cornide (A Coruña) e as esculturas de Abraham e Isaac son bens espoliados e que polo tanto deben formar parte do patrimonio público galego.

Artigo 39. O Pazo da Meirás

1. A Xunta de Galiza impulsará as accións legais, por si propia ou en colaboración coas institucións do goberno do Estado, para que o Pazo de Meirás forme parte do patrimonio público galego.

2. Atendendo á historia e simbolismo do lugar, a Xunta de Galiza promoverá uso público do Pazo de Meirás como espazo dedicado ao estudo e divulgación da historia contemporánea de Galiza, ao estudo da represión franquista, e á memoria da resistencia contra o franquismo e da loita polas liberdades do pobo galego.

Capítulo IV

Espazos e itinerarios da memoria histórica democrática antifascista de Galiza

Artigo 40. Espazo da memoria histórica de Galiza.

1. Espazo da memoria histórica democrática de Galiza é aquel lugar, construción ou elemento inmóbel cuxo significado sexa relevante para explicar a historia de Galiza en relación coa represión e a loita do pobo galego contra a opresión e a inxustiza, e nomeadamente contra a Ditadura franquista.

2. Terán a consideración de espazos da memoria histórica democrática de Galiza:

- a) Os lugares de detención e internamento.
- b) As foxas comúns.
- c) As obras realizadas con traballos forzados.
- d) Os espazos vinculados á resistencia antifranquista.
- e) Os espazos conmemorativos da loita do pobo galego contra a inxustiza e de resistencia antifascista.
- f) Os lugares e espazos conmemorativos da represión.

Artigo 42. Declaración da Illa de San Simón como Illa da Memoria.

Polo seu significado e o seu simbolismo, declarárase a Illa de San Simón como Illa da Memoria e espazo central da memoria histórica democrática e da loita pola liberdade en Galiza. En consonancia con esta función simbólica e referencial, desenvolveranse as seguintes liñas de actuación:

- a) Promoción da Illa como espazo para a realización de actividades relacionadas coa recuperación da memoria histórica, a represión, a resistencia e a solidariedade. Promoveranse especialmente as actividades destinadas ao público escolar e as visitas organizadas polas asociacións memorialistas. Nas visitas de carácter turístico farase referencia ampla á etapa histórica na que a illa foi lugar de represión, de cárcere e asasinato. Paralelamente, restrinxiranse as actividades que poidan ser consideradas ofensivas ou agresivas para a memoria das vítimas.
- b) Conservación e potenciación da sinalética, dos espazos expositivos e das expresións artísticas relacionadas coa historia da illa como lugar de represión, de resistencia e de solidariedade.
- c) Desenvolvemento do Memorial de San Simón coa dixitalización e divulgación de todo o material actualmente disperso sobre a historia do presidio, as persoas alí recluídas e as que foron sacadas da illa para seren asasinadas.
- d) Desenvolvemento na Illa dun programa anual de actividades relacionadas coa represión, a resistencia e a solidariedade, e colaboración coas asociacións memorialistas na organización da Homenaxe Nacional ás Vítimas do Franquismo.

Artigo 43. Itinerario da memoria histórica democrática de Galiza.

Considérase itinerario da memoria histórica democrática de Galiza o conxunto formado por dous ou máis espazos que se encontran próximos entre si, e cuxo

significado está relacionado coa represión franquista e a loita polas liberdades e contra a Ditadura.

Artigo 44. Inventario de espazos da memoria histórica democrática de Galiza.

1. Créase o Inventario de espazos da memoria histórica democrática de Galiza como sección do Catálogo do patrimonio cultural de Galiza regulado na Lei 5/2016 de patrimonio cultural de Galiza, co obxecto de inscribir nel aqueles lugares, inmóbeis e sitios que reúnan as características descritas no artigo 40.
2. Os espazos e itinerarios recibirán un nivel de protección xurídica idéntico ao dos Bens de Interese Cultural, segundo se recolle na Lei 5/2016 de patrimonio cultural de Galiza.

Artigo 45. Procedemento de inscrición.

O procedemento de inscrición de inmóbeis ou espazos no inventario de espazos de memoria histórica democrática de Galiza será iniciado polo departamento competente en materia de patrimonio cultural, que tamén será responsábel da súa conservación e divulgación.

Artigo 46. Medidas de fomento en relación co Inventario.

1. O departamento competente en materia de patrimonio cultural establecerá a imaxe e identidade gráfica dos espazos e itinerarios de memoria histórica democrática para a súa sinalización e difusión oficial.
2. Para cada espazo ou itinerario, o departamento competente en materia de patrimonio cultural establecerá medios de interpretación e difusión do acontecido.
3. Os espazos e itinerarios da memoria histórica democrática incorpóranse aos contidos curriculares e ás actividades docentes nos niveis educativos de educación secundaria obrigatoria, formación profesional e educación permanente de adultos.

Capítulo V

Movemento memorialista

Artigo 47. Recoñecemento do labor do movemento asociativo memorialista.

1. Por medio destas lei, recoñécese que as entidades memorialistas desenvolveron un labor fundamental, previo ao institucional, para reivindicar a memoria das vítimas da represión e a necesidade de políticas públicas de memoria.
2. As institucións públicas galegas expresan o seu recoñecemento e gratitude ás entidades memorialistas polo seu traballo perseverante e altruísta que permitiu salvar do esquecemento os nomes e vidas de numerosas vítimas e manter viva a chama da memoria colectiva.

3. A participación social nas políticas públicas de memoria é un elemento central para conseguir a socialización e normalización da recuperación da memoria histórica democrática

Artigo 48. Rexistro de entidades memorialistas.

1. Crearase un rexistro público de entidades memorialistas de Galiza, que dependerá da consellaría competente en materia de memoria histórica democrática.

2. Neste rexistro poderán inscribirse as entidades legalmente constituídas, que teñan a sede no territorio de Galiza, e que teñan entre os seus fins a defensa dos dereitos das vítimas da represión e a realización de actividades de investigación e divulgación sobre a memoria histórica democrática galega.

3. O procedemento de inscrición no rexistro determinarase regulamentariamente.

Artigo 49. Fomento da actividade das entidades memorialistas.

1. A Xunta de Galiza, no marco dos plans de actuación previstos no artigo 59, promoverá a participación das entidades memorialistas para a consecución dos obxectivos previstos nesta lei.

2. A Xunta de Galiza apoiará a creación e mantemento das entidades memorialistas mediante convenios de colaboración ou subvencións.

Capítulo VI.

Símbolos e actos contrarios á memoria histórica democrática.

Artigo 50. Censo de símbolos e expresións franquistas.

1. No prazo máximo de 12 meses desde a entrada en vigor desta lei realizarase un censo símbolos, expresións e monumentos conmemorativos e de exaltación do golpe de estado e a Ditadura franquista, coa finalidade de promover a súa eliminación.

2. Para a realización deste censo contarase coa colaboración de entidades locais, entidades memorialistas e universidades.

3. Crearase unha páxina web para a fomentar a participación social na elaboración do censo.

Artigo 51. Retirada de símbolos, expresións e mencións franquistas.

1. As administracións públicas de Galiza, no ámbito das súas competencias, adoptarán as medidas necesarias para proceder á retirada ou eliminación dos símbolos, expresións e mencións contrarias a esta lei.

2. A Xunta de Galiza desenvolverá as medidas oportunas para garantir a retirada ou eliminación dos citados elementos.

3. As administracións públicas de Galiza procederán de igual xeito a revisar, anular ou revogar as distincións, mencións, títulos honoríficos, nomes de espazos, nomes de edificios públicos ou calquera outra forma de exaltación de persoas vinculadas co levantamento militar franquista, a represión e a Ditadura.

4. Non se considerará que concorren razóns artísticas ou arquitectónicas para o mantemento dos elementos de exaltación da Ditadura.

Artigo 52. Procedemento para a retirada da simboloxía.

1. Cando os elementos estean colocados en edificios de carácter privado con exposición ao espazo público, a Xunta de Galiza adoptará as medidas oportunas para a retirada.

2. Cando os elementos estean colocados en edificios de carácter público ou pertencen a administracións públicas, estas serán responsábeis da retirada ou eliminación.

3. No caso de que non se proceda á retirada voluntaria dos elementos aos que se refire este capítulo, o departamento competente en materia de memoria democrática incoará de oficio o procedemento para a retirada.

Artigo 53. Axudas, subvencións e utilización dos espazos públicos.

1. As administracións públicas non subvencionará nin concederá axudas públicas a aquelas persoas físicas ou xurídicas, públicas ou privadas, sancionadas por resolución administrativa firme por atentar ou alentado prácticas contrarias á memoria histórica de Galiza e ofensivas coas vítimas da represión franquista.

2. As entidades locais e outras institucións que non eliminen dos seus edificios e espazos públicos símbolos franquistas, ou que non retiren honras e distincións, non terán dereito a axudas públicas da Xunta de Galiza.

Capítulo VII

Investigación, ensino e divulgación

Artigo 54. Da investigación.

Co obxecto de avanzar no estudo, investigación e coñecemento da memoria histórica democrática galega, a Xunta de Galiza promoverá proxectos de estudo e investigación nos que poderán participar as universidades públicas, os centros de ensino primario e secundario, as entidades memorialistas e as persoas dedicadas ao estudo e divulgación da memoria histórica democrática.

Artigo 55. Do ensino.

1. Co obxecto de fomentar a formación no respecto aos dereitos humanos e poñer en valor a defensa da democracia e as liberdades, a consellaría competente en materia de educación incluírá os contidos da memoria histórica democrática no currículo de

educación primaria, educación secundaria obrigatoria, bacharelato e educación permanente de persoas adultas.

2. O departamento con competencias en educación promoverá a organización de actividades extraescolares que complementen os contidos curriculares de memoria histórica democrática. Nestas actividades incluírse a visita a espazos e itinerarios da memoria histórica democrática.

3. Co obxectivo de dotar o profesorado de ferramentas conceptuais e metodolóxicas apropiadas, incorporárase aos plans de formación do profesorado os coñecementos e procedementos pedagóxicos para o tratamento educativo da memoria histórica democrática de Galiza.

4. Asemade, promoverase a colaboración coas universidades para a incorporación da memoria histórica democrática galega nos estudos universitarios que proceda.

Artigo 56. Da divulgación.

1. A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria histórica, creará un portal web para a divulgación dos programas e actuacións relacionados con esta materia.

2. Os medios de comunicación públicos colaborarán na divulgación e coñecemento da memoria histórica democrática galega.

3. Nos plans a que fai referencia o artigo 59, incluíranse medidas de divulgación como exposicións, publicacións, conferencias, itinerarios e audiovisuais.

TÍTULO III

ACTUACIÓN E ORGANIZACIÓN ADMINISTRATIVA

Capítulo I

Organización administrativa

Artigo 57. Órganos de xestión.

1. A consellaría competente en materia de memoria histórica democrática será o órgano responsábel das políticas públicas de memoria de Galiza.

2. Para o desenvolvemento, coordinación e impulso das políticas públicas de memoria histórica democrática creárase o Instituto para a Memoria Histórica Democrática de Galiza.

3. O Instituto é un organismo autónomo adscrito ao departamento competente en materia de memoria histórica democrática.

4. A Xunta de Galiza aprobará mediante decreto os estatutos do Instituto para a memoria histórica democrática de Galiza no que se establecerá a súa estrutura

administrativa, competencias e funcións, así como o réxime xurídico de funcionamento previsto nesta lei.

5. Para o desenvolvemento da presente lei créase a Comisión Técnica de Memoria Histórica Democrática como órgano administrativo de coordinación e impulso de todas as actuacións de carácter transversal. A súa composición e funcións determinaranse mediante o correspondente decreto.

Capítulo II.

Órganos de participación.

Artigo 58. Consello da Memoria histórica democrática de Galiza.

1. O consello de memoria histórica democrática de Galiza é o órgano colexiado consultivo e de participación da Xunta de Galiza en materia de memoria histórica democrática.

2. A súa presidencia corresponderá á persoa titular da consellaría competente en materia de memoria histórica democrática.

3. Formarán parte do consello representantes de:

- Xunta de Galiza (departamentos con competencias en materia de xustiza, educación, cultura, igualdade e investigación)

- Entidades locais

- Universidades públicas.

- Entidades memorialistas.

- Persoas de recoñecida traxectoria investigadora e de divulgación.

4. A composición do consello respectará a paridade entre homes e mulleres.

5. Serán funcións do Consello:

a) Informar sobre o Proxecto de Plan Director e as programacións anuais.

b) Coñecer os informes anuais de seguimento e avaliación.

c) Informar sobre os proxectos de desenvolvemento normativo desta lei.

d) Elaborar, por iniciativa propia, informes e recomendacións sobre a política pública de memoria histórica democrática.

e) Aquelas outras funcións que regulamentariamente se lle asignen.

6. O Consello constituirase no prazo máximo de seis meses desde a entrada en vigor desta lei.

Capítulo III.

Planificación, seguimento e avaliación.

Artigo 59. Plan Director e programacións anuais da memoria histórica democrática de Galiza.

1. As actuacións da Xunta de Galiza en materia de memoria histórica democrática organizaranse mediante o Plan Director e as programacións anuais.
2. O Plan Director terá unha vixencia máxima de catro anos e incluírá os obxectivos e prioridades que deben rexer durante este período. Asemade, determinará os recursos económicos previstos para o seu desenvolvemento.
3. As programacións anuais desenvolverán os obxectivos, prioridades, medidas e recursos para o exercicio correspondente.
4. O Plan Director será presentado no parlamento e aprobado polo consello da Xunta de Galiza, previa consulta e informe do Consello da Memoria.
5. Elaborarase un informe anual de seguimento do Plan Director e das programacións anuais, que será presentado no parlamento.

Capítulo IV.

Coordinación, colaboración e cooperación administrativa.

Artigo 60. Coordinación e cooperación coa administración local.

A Xunta de Galiza e as entidades locais cooperarán no desenvolvemento das políticas públicas de memoria e no desenvolvemento e cumprimento desa lei.

Artigo 61. Relacións con outras comunidades autónomas e coa administración xeral do Estado.

A Xunta de Galiza, por medio da consellaría competente en materia de memoria histórica democrática e do Instituto para a Memoria Histórica Democrática, manterá relacións de colaboración e cooperación coa administración xeral do Estado e coas demais comunidades autónomas.

Artigo 62. Relacións con organismos internacionais

A Xunta de Galiza cooperará e colaborará con organismos internacionais a respecto do desenvolvemento de políticas públicas de memoria e de respecto aos dereitos humanos.

TÍTULO IV.

RÉXIME SANCIONADOR

Artigo 63. Réxime xurídico.

1. As accións ou omisións que supoñan incumprimento das obrigas establecidas nesta lei serán sancionadas conforme o previsto neste título, sen prexuízo doutras responsabilidades que puidesen concorrer.
2. A potestade sancionadora respecto das infraccións tipificadas nesta lei exercerase de conformidade con disposto nela e na normativa en materia de réxime xurídico das administracións públicas.

Artigo 64. Responsábeis.

1. Serán responsábeis como autores as persoas físicas ou xurídicas que dolosamente ou imprudentemente realicen accións contrarias a esta lei.
2. No seu caso, serán responsábeis solidarios quen ordenasen a realización das accións ou omisións.

Artigo 65. Infraccións

As infraccións clasifícanse en leves, graves e moi graves.

1. Son infraccións leves:

- a) Impedir a visita pública aos Espazos e Itinerarios da Memoria.
- b) Os danos a espazos ou mobiliario dos espazos ou itinerarios da memoria histórica democrática.
- c) Os actos contrarios ou ofensivos cara ás vítimas da represión franquista.

2. Son infraccións graves:

- a) O incumprimento dos deberes de conservación dun espazo u itinerario da memoria, cando non constitúa infracción moi grave.
- b) A realización de calquera obra ou intervención nun Espazo ou Itinerario da Memoria que afecte a foxas de vítimas sen a autorización a que fai referencia do artigo XX, e non constitúa infracción moi grave.
- c) O traslado de restos humanos sen a autorización prevista no artigo 19.
- d) O incumprimento da obriga de comunicar o achado casual conforme o artigo 19.
- e) O incumprimento da resolución pola que se acorda a retirada de elementos contrarios á memoria histórica democrática, conforme o artigo 52.

3. Son infraccións moi graves:

- a) A realización de escavacións sen a autorización prevista no artigo 16.

b) A construción ou remoción do terreo, sen a autorización a que se refire o artigo 16, onde haxa certeza de restos de vítimas desaparecidas.

c) A destrución de foxas de vítimas que estean localizadas e rexistradas.

d) A omisión do deber de conservación, conforme o previsto no artigo 34, cando teña como consecuencia a perda, destrución ou deterioro de bens inscritos.

Artigo 66. Agravamento da cualificación.

1. En caso de reincidencia, as infraccións cualificadas inicialmente como leves pasarán a cualificarse como graves, e as cualificadas inicialmente como graves pasarán a cualificarse como moi graves.

2. Existirá reincidencia cando se produza a comisión durante o prazo máximo de dous anos dunha infracción da mesma natureza, cando así se declare por resolución administrativa firme.

Artigo 67. Sancións.

1. As infraccións tipificadas nesta lei poderán sancionarse con sancións pecuniarias e non pecuniarias.

2. As sancións pecuniarias consistirán en multas de contías comprendidas entre os seguintes importes en función da gravidade da infracción:

a) Para as infraccións leves: multa de 300 a 3.000 euros.

b) Para as infraccións graves, multas de 3.001 a 9.000 euros.

c) Para as infraccións moi graves, multas de 9.001 a 150.000 euros.

3. As non pecuniarias serán sancións accesorias e consistirán na perda do dereito a obter subvencións, bonificacións ou axudas públicas en materia de memoria histórica democrática por un período máximo de dous, tres ou cinco anos en caso de infraccións leves, graves ou moi graves, respectivamente.

Para a imposición e gradación destas sancións accesorias terase en conta a gravidade dos feitos e a súa repercusión, de acordo co principio de proporcionalidade.

Artigo 68. Procedemento.

1. A incoación do procedemento farase por acordo da persoa competente en materia de memoria histórica democrática de oficio, ben por propia iniciativa ou como consecuencia de orde superior, petición razoada doutos órganos ou entidades, ou por denuncia cidadá.

2. Para a imposición das sancións establecidas neste título, seguiranse as disposicións de procedemento previstas na normativa en materia de rexime

xurídico das administracións públicas e do procedemento administrativo sancionador.

Artigo 69. Competencia sancionadora.

Son competentes para a resolución dos expedientes sancionadores:

- a) Para as infraccións moi graves, a persoa titular da consellaría competente en materia de memoria histórica democrática.
- b) Para as infraccións leves e graves, a persoa titular do Instituto para a memoria histórica democrática.

DISPOSICIÓN ADICIONAIS

Disposición adicional primeira

De conformidade co ordenamento internacional, declárase a ilegalidade das sentenzas e resolucións das causas instruídas de carácter penal, civil ou administrativo, dictadas por razóns políticas en Galiza polo réxime franquista, incluíndo as sentenzas dos consellos de guerra, Tribunais de responsabilidades políticas, Tribunal Especial de Represión da Masonaría e do Comunismo e Tribunal de Orde Público, así como os expedientes de depuración do funcionariado.

Como consecuencia da ilegalidade declarada no apartado anterior, dedúcese a nulidade de pleno dereito de todas as sentenzas e resolucións das causas instruídas e que foron ditadas por motivos políticos, ideolóxicos ou de crenzas. Esta anulación permite superar o marco legal actual, fixado na Lei 52/2007 de Memoria histórica, que establece o carácter “radicalmente inxusto” e a ilexitimidade das condenas e sancións ditadas polas xurisdicións especiais durante a guerra civil e por calquera órgano penal ou administrativo durante a Ditadura.

En consecuencia, ínstase ao goberno do Estado a promover a anulación de sentenzas de tribunais creados durante a guerra civil e o franquismo e ditadas por motivos políticos, ideolóxicos ou de crenzas.

Disposición adicional segunda

Instar ao goberno do Estado a promover a reforma da Lei Orgánica do Estatuto da Vítima do Delito para incluír nela as vítimas da represión franquista.

Disposición adicional terceira

Instar ao goberno do Estado promover a derogación da lei 46/1977 (Lei de amnistía) por ser o principal obstáculo para a apertura de investigacións e procedementos penais sobre violacións graves dos dereitos humanos e do dereito humanitario. Esta derogación xustifícase pola incompatibilidade dos efectos da lei de amnistía coas obrigas internacionais adquiridas polo estado español, nomeadamente o Pacto

Internacional de Dereitos Civís e Políticos, ratificado o 27 de abril de 1977, isto é, antes da entrada en vigor da Lei de Amnistía.

Disposición adicional cuarta

Instar ao goberno do Estado a promover a revisión das reformas da lei orgánica 6/1985, de 2009 e 2014, que limitan significativamente a posibilidade de que os xulgados españois poidan exercer a súa xurisdición sobre crimes internacionais graves, como o xenocidio, os crimes contra a humanidade e os crimes de guerra.

Disposición adicional quinta

En relación coas causas da morte das persoas vítimas de represión, a Comisión da Verdade e o Instituto da Memoria Histórica Democrática velarán porque se faga constar a verdadeira causa da morte, mais alá da que figure no certificado médico ou no rexistro civil. Neste sentido, promoveranse as reformas legais necesarias para que nas inscricións rexistradas de falecemento se engada a referencia ás circunstancias da morte.

Disposición adicional sexta

Instar ao goberno do Estado a que promova a tipificación como delito a apoloxía ou calquera forma de exaltación ou propaganda do golpe militar e da Ditadura franquista. E que se prohiban as entidades que realicen actividades de exaltación franquista.

Disposición adicional sétima

A Xunta de Galiza colaborará coas instancias xudiciais do Estado ou internacionais na persecución dos crimes contra a humanidade. Neste sentido, personarase diante das instancias xudiciais cando teña coñecemento de violacións dos dereitos humanos, desaparicións forzadas ou crimes de lesa humanidade que tivesen lugar en Galiza ou que sufrisen cidadáns e cidadás galegas como consecuencia da represión franquista.

Disposición adicional oitava

A Xunta de Galiza promoverá o desenvolvemento dun marco normativo que inclúa:

- a reparación a todas as vítimas non incluídas na lexislación vixente, especialmente persoas privadas de liberdade baixo réximes particulares, en campos de concentración e de traballos forzados, así como persoas detidas en aplicación da lei sobre vagos e maleantes de 1933;
- a reparación das persoas sometidas a sancións laborais, económicas e de incautacións de bens;
- a reparacións ás mulleres vítimas de delitos sexistas e machistas como violacións e vexacións.

DISPOSICIÓN FINAL

A presente lei entrará en vigor o día seguinte ao da publicación no Diario Oficial de Galiza.